

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-11>

УДК 32:303.442.3

Віктор Володимирович Рубанов

професор, д. політ. н. Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022
victor.rubanov@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6988-2705>

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У ГАЛУЗІ ПОЛІТОЛОГІЇ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Обґрунтовується актуальність дослідження умов виникнення та розвитку наукової складової програми підготовки докторів філософії в галузі політології в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Визначається, що існуюча в університеті програма підготовки докторів філософії в галузі політології повністю відповідає місії та стратегічним цілям сучасного закладу вищої освіти, в тому числі й в аспекті інтернаціоналізації та міжнародної наукової співпраці. Зазначено особливу роль у процесі розробки вказаної програми викладачів кафедри політології, які використали відповідний досвід підготовки докторів філософії не тільки в університетах Європи та США, але й існуючі наукові традиції Харківської школи політичного аналізу. В зв'язку з цим, досліджується зміст, умови формування та вплив перших праць з політології професорів університету Й. Ланга, Т. Степанова та А. Каченовського як на розвиток світової політичної науки в цілому, так і на формування вже в 1830-х роках наукових засад і традицій підготовки фахівців-політологів у Харківському університеті. Підкреслюється, що традицію системного та системно-структурного підходів у дослідженні політичних проблем було не лише продовжено провідними професорами та їх учнями радянського і пострадянського періоду, а й закладено в логіку, зміст та структуру Освітньо-наукової програми фахової підготовки сучасних докторів філософії в галузі політології в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Ключові слова: *Харківська школа політичного аналізу, наукова складова програми підготовки докторів філософії, системний підхід, Й. Ланг, Т. Степанов, А. Каченовський.*

Як цитувати: Рубанов, В. В. 2024. Формування та розвиток наукової складової програми підготовки докторів філософії у галузі політології в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 45: 87-93. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-11>

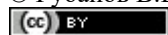
In cites: Rubanov, Victor. 2024. Formation and Development of the Scientific Component Program for the Training of Doctors of Philosophy in the Field of Political Science at V. N. Karazin Kharkiv National University. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 45: 87-93. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-11> (in Ukrainian)

Актуальність вирішення досліджуваної нами проблеми зумовлено як теоретичною, так і практичною її значущістю для підготовки докторів філософії в галузі політології не тільки в Харківському національному університеті імені

університеті імені В. Н. Каразіна, але й інших вищих навчальних закладах України і світу в цілому. Це пояснюється насамперед тим, що теоретична та практична цінність наукової складової програми підготовки докторів філософії в галузі політології, яка існує в нашому університеті, була сформована та розвинута завдяки впливу двох відповідних базових факторів.

З одного боку, для підготовки та реалізації програми підготовки докторів

© Рубанов В.В., 2024.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

філософії викладачі кафедри на чолі з її керівником – професором Олександром Фісуном, вивчали, окрім вітчизняного, досвід формування таких програм в Європі та США, зокрема, їх форму, зміст та концептуальний дизайн – в університеті Віконсин-о-Клер та університеті Де Пол у Чикаго, а також в центрі Вільсона у дослідницьких університетах м. Вашингтон (Відомості про самооцінювання освітньої програми 2021: 3). З іншого, боку, теоретична та практична цінність вказаної програми зумовлена багатьма традиціями організації відповідного процесу підготовки фахівців – політологів самої Харківської школи політичного аналізу, яка, як нами було доведено в спеціальній роботі, вже з моменту свого виникнення в першій половині 19 століття, завдяки професійній діяльності та творчим зусиллям її засновників – професорів університету – Йосипа Ланга, Тихона Степанова та Андрія Каченовського – в питаннях наукового дослідження політики цілком відповідала найкращим його європейським та американським зразкам не лише того часу, але й сьогодення (Рубанов 2017:7-9). Це сталося, по-перше, завдяки тому, що вказані вчені, як і закордонні їх колеги того часу, були активними прихильниками ідей актуалізації розвитку політичного знання на основі політичного реалізму. Для них він означав, насамперед, відкритість політичної реальності та її принципову пізнаваність, що не тільки сприяло диференціації та спеціалізації, але й інтеграції політичних наук, а відтак і формуванню професійної політичної аналітики як цілісної системи наукового знання. А, по-друге, відповідно, вони досягли таких позитивних результатів якраз тому, що в процесі дослідження та вирішення політичних проблем активно використовували інструментальні можливості та настанови усіх трьох існуючих рівнів реального функціонування політології – теоретико-фундаментального, інструментально-емпіричного та практично-прикладного (Рубанов 2017:10-11).

Ці традиції в процесі багаторічної реалізації кафедральної наукової теми «Реформування політичної системи України у глобальній та порівняльній перспективі» зберегли та збагатили в своїх роботах провідні професори кафедри політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: Олексій Маркович Куць (Куць, Лісничий, Куць 2002), (Куць 2004), (Куць, Мадін 2009); Борис Трифонович Личко (Личко 1993), (Личко, Топалова 1997), (Личко,

Назаренко 2000; Олександр Олександрович Мамалуй (Мамалуй 1979), (Мамалуй 1996), (Мамалуй 2000); Микола Федорович Николаєвський (Николаевский 1981), (Николаевский, Зинов 1989), (Николаевский, Шеремет 1989); Любов Миколаївна Півнева (Pivneva 2001), (Півнева 2006), (Півнева 2012); Микола Іванович Сазонов (Сазонов, Кучеренко 2000), (Сазонов 2002), (Порівняльна політика 2008), Олександр Анатолійович Фісун (Фісун 1998; (Бакіров, Фісун 2003; Фісун 2005); Василь Іванович Чигрінов (Чигрінов, Поліщук 2001; Чигрінов, Тульпа 2005; Чигрінов 2006) та усі їх талановиті учні, які в дослідженні політичних проблем, як свідчать самі назви і зміст їхніх наукових та навчальних робіт, завжди використовували не лише усе розмаїття наукових політологічних підходів, але насамперед, системний, та системно-структурний підходи, особливо в аналізі складних, теоретико-прикладних питань політичного життя сучасного суспільства.

Окрім цього, на формування та подальший розвиток наукової складової програми підготовки докторів філософії в галузі політології в Харківському університеті активно вплинули і суто організаційні фактори її інституціоналізації. Так, згідно з наказом № 0104-2/330 від 03.06.1991 р. Харківський університет поступово стає не лише одним із лідерів становлення та розвитку політичної науки в Україні, але й справжнім спеціалізованим центром з підготовки професійних політологів усіх рівнів їх підготовки: з 2003 р. - бакалаврів, з 2007 р – магістрів, а з 2016 р. і докторів філософії в галузі політології (Відомості про самооцінювання освітньої програми 2021: 3).

Таким чином, сама практика суспільно-політичного життя сучасного суспільства, як і принципи її наукового дослідження фахівцями-політологами, наочно свідчили про ефективність і правильність обраного ними шляху формування та подальшого розвитку наукових традицій та настанов як раз Харківської школи політичного аналізу. Її сучасні представники – випускники аспірантури кафедри політології – це відомі вчені і керівники академічних, практично-прикладних, в тому числі незалежних експертно-аналітичних центрів та наукових закладів, які відомі не лише в Україні, але й за її межами. Це, насамперед, Тетяна Журженко – професорка інституту політичних наук Віденського університету (Австрія), Вікторія Шевчук – виконавча директорка аналітичного центру

«Обсерваторія демократії», Антон Авксентьев – провідний експерт цього ж науково-прикладного центру та відомий харківський політтехнолог та старший викладач університету, Вадим Карасьов – директор спеціалізованого «Інституту стратегічних досліджень», Володимир Фесенко – керівник «Центру прикладних досліджень «Пента» у Києві та Микола Назаров, який очолює сьогодні один із найкращих наукових центрів України – «Центр досліджень регіональної безпеки Сумського державного університету». Як вже відзначалося, це сталося насамперед тому, що кафедра, як і університет в цілому, змогли створити дійсно ефективні системні можливості для формування та розвитку наукової складової програми підготовки докторів філософії в галузі політології. На практиці, це знайшло своє втілення в тому, що сьогодні ми не лише реально залучаємо до аудиторних занять провідних політологів-теоретиків і практиків, а й маємо двосторонні договори про співробітництво з 191 ЗВО та організаціями-партнерами 48 країн світу, в тому числі 17 країн ЄС (Відомості про самооцінювання освітньої програми 2021: 22).

Завдяки цьому аспіранти регулярно беруть участь у міжнародних теоретико-прикладних наукових заходах – літніх школах, конференціях, навчальних візитах, а також успішно публікуються у міжнародних наукових виданнях, в тому числі, що індексуються у Scopus. І це вже стало науковою традицією. Так, тільки у 2023 році каразінці взяли участь у 119 наукових конференціях, 49 з яких - міжнародні. Таким чином, нині університет – це дійсно «осередок концентрації інтелектуального капіталу, що дозволяє здійснювати системний вплив на освіту, науку, економіку та культурний розвиток громад і прифронтових територій» (Щорічний звіт ректора 2023).

Саме тому вказану традицію – традицію системного підходу в дослідженні та вирішенні політичних проблем було закладено і в логіку, зміст та структуру освітньо-наукової програми підготовки сучасних докторів філософії в галузі політології в Харківському національному університеті:

1 - рік навчання в аспірантурі – це вибір аспірантом теми та визначення основних параметрів майбутньої дисертації з обов'язковим урахуванням профільної кафедральної теми наукового дослідження. Розробка індивідуального плану реалізації обраної теми з обов'язковим проектуванням частини

дослідження та узгодження з керівництвом кафедри можливих фінансових витрат. Виступ з обґрунтуванням теми та її затвердженням на засіданні кафедри та Вченої ради факультету. Підготовка проекту першого розділу дисертації та публікація не менше однієї статті або фахових тез у наукових закордонних або вітчизняних фахових виданнях. Затвердження теми наукового дослідження та індивідуального плану роботи аспіранта та його звітування про їх реалізацію на засіданні кафедри та Вченої ради факультету.

2-рік навчання – це проходження аспірантом обов'язкової асистентської педагогічної практики під керівництвом провідних викладачів кафедри. Участь аспіранта в реалізації кафедральної теми наукового дослідження та підготовка на основі зібраного теоретичного та емпіричного матеріалу другого розділу дисертації. Формування проекту авторського дизайну наступних розділів дослідження та пошук, спільно з науковим керівником дисертації, майбутніх її рецензентів та опонентів. Підготовка та публікація не менш двох наукових статей та тез доповідей з теми дослідження

Звітування про процес виконання індивідуального плану аспіранта на засіданнях кафедри політології та Вченої ради факультету.

3-рік - формування та реалізація аспірантом на базі зібраного теоретичного та емпіричного матеріалу, змісту третього розділу дисертації та її загальних основних висновків та практичних рекомендацій. Підготовка та публікація на основі сформованого матеріалу третього розділу дисертації, не менш однієї наукової статті або фахових тез. Звітування про хід виконання індивідуального плану аспіранта на засіданнях кафедри політології та Вченої ради факультету.

4 - рік - узгодження аспірантом загального дизайну, змісту, висновків, рекомендацій дисертації та висновків і рекомендацій окремих її розділів. Підведення підсумків щодо повноти висвітлення результатів дисертації в наукових фахових статтях. Апробація її результатів на наукових заходах та впровадження в профільну політико-управлінську практику. Подання документів на попередню експертизу дисертації. Проходження попереднього захисту дисертації на засіданні кафедри. Доопрацювання та підготовка дисертації до основного захисту. Затвердження опонентів.

Звітування про хід виконання індивідуального плану аспіранта на засіданнях

кафедри політології та Вченої ради факультету. Затвердження опонентів. Подання у відповідну структуру документів на попередню експертизу дисертації. Надання відділу аспірантури університету кафедрального та факультетського висновків про наукову новизну, теоретичну та практичну значущість результатів дослідження здобувача наукового ступеню доктор філософії в галузі політології (Рубанов 2023: 117-120).

Тим самим, в науковій складовій програми підготовки докторів філософії в галузі політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна реально запроваджено не лише цілісну систему взаємопов'язаних між собою конкретних процедур, націлених на оптимальну, с точки зору реально існуючих можливостей і часу, профільну фахову підготовку майбутніх докторів філософії в галузі політології, але й передбачено обов'язкове набуття випускниками такої необхідної інтегральної компетенції як «здатність розв'язувати комплексні спеціалізовані завдання професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у політичній сфері» (Освітньо-наукова програма 2023: 6). Ця компетенція, як передбачено п. 6 програми, потребує відповідну комбінацію обов'язкових та вибіркових дисциплін в процесі фахової підготовки майбутніх докторів філософії в галузі політології. Саме тому, тільки силами штатних викладачів кафедри політології, а це 5 докторів та 8 кандидатів політичних наук, пропонується і реалізується вивчення здобувачами таких обов'язкових та вибіркових дисциплін як : 1) «Теорія та методи сучасної політології»; 2) «Політична методологія»; 3) «Теорія суспільного вибору»; 4) «Політологічна освіта та викладання політологічних дисциплін»; 5) «Аналіз політики»; 6) «Політологічний практикум»; 7) «Global Governance/ вимірювання політичних режимів та політичних систем»; 8) «Новітні тенденції розвитку політичної науки»; 9) «Новий інституціоналізм в порівняльній політології»; 10) «Пострадянська політика»; 11) «Порівняння політичних інститутів». А за допомогою фахівців кафедри теоретичної та практичної філософії та кафедри іноземних мов університету здобувачам наукового ступеню доктор філософії викладаються допоміжні навчальні курси з філософських засад наукового дослідження політичних проблем, підготовки дисертації до захисту та спеціалізовані курси з англійської мови (Освітньо-наукова програма 2023: 6).

Усі перелічені дисципліни створюють необхідну теоретико-методологічну, інструментально-емпіричну та практично-прикладну базову основу для проведення здобувачем не тільки власного самостійного політологічного дослідження в процесі навчання в аспірантурі, але і розширення його реальної профільної наукової nobility та можливості участі в реалізації сумісних міжнародних наукових проєктів з політичних проблем – необхідного продукту творчої діяльності кожного здобувача наукового ступеня доктор філософії в галузі політології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Відомості про самооцінювання освітньої програми ID 36715 Політологія. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Рівень вищої освіти «Доктор філософії». Спеціальність 052 «Політологія» 2021 р.
2. Рубанов, В. В. 2017. Витоки харківської школи політичного аналізу та її вплив на формування теорії та методології політичної аналітики. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»* Вип. 31: 5-11.
3. Куць, О.М., Лісничий, В.В., Куць, Ю.О. 2002. Етнонаціональні чинники державотворення. Х.: Видавництво ХарРі УАДУ, «Магістр». 108 с.
4. Куць, О.М. 2004. Мовна політика в державотворчих процесах України: Навчальний посібник. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 275 с.
5. Куць, О., Мадін М. 2009. Етнонаціональна свідомість у державотворчих процесах Х. : ПП «Новое слово». 318 с.
6. Личко, Б. Т. 1993. Громадянське суспільство. *Основи політології: курс лекцій*: Навч. посібник для вузів/ М. Сазонов, Б. Решетняк, О. Авксентьев та ін.. За ред. М. Сазонова. Х.: Основа. 1993: 134-157.
7. Личко, Б., Топалова, С. 1997. Особливості становлення партійної системи в сучасній Україні. *Проблеми демократії в реформованій Україні: Сборник научних трудов*. Харків: КиПи: 23-24.
8. Личко, Б. Т., Назаренко, С. І. 2000. Демократія в контексті еволюції суспільства. Харків. 100с.
9. Мамалуй, А. А. 1979. Методологія «Капітала К. Маркса и системное единство диалектического и исторического материализма. Х: Вища школа. 176 с.
10. Мамалуй, О. 1996. Кінці без кінця, або ситуація «пост (недо) модерну». *Постметодика*. 1 (11): 3-7.
11. Мамалуй, О. 2000. ДЕРРІ/ДА/ДІАДА. Пост(недо) модерні привіди до «Привідів Маркса» Ж. Дерріда. *Ж. Дерріда. Привіди Маркса*. Х.: Око: 5-33.
12. Николаевский, Н. Ф. 1981. Идейно-нравственный климат инженерного коллектива. Харьков: Вища школа. Изд-во при Харьк. ун-те. 144 с.

13. Николаевский, Н. Ф., Зинов, В. Г. 1989. Система политической учебы научно-технической интеллигенции: проблемы, опыт, рекомендации. Методические рекомендации. Харьков. 38 с.
14. Николаевский, Н. Ф., Шеремет, И. И. 1989. Система противоречий воспитательного процесса в условиях перестройки *Пути перестройки идейно-политического воспитания научно-технической интеллигенции*: Аннотация Программы науч.-практ. конф. партийно-пропагандистского актива. Харьков : 47-48.
15. Pivneva, L.N. 2001. Political aspects of reforming the higher education system in Ukraine. *Education and Civic Culture in Post-Communist countries* / Stephen Webber and Ilkka Liikane (eds). Basingstoke: Palgrave: 248-259.
16. Півнева, Л. М. 2006. Політична і популярна культура як предмет політологічного аналізу *Політичний менеджмент* 6: 74-81.
17. Півнева, Л. М. 2012. Стан та проблеми розвитку науки в системі вищої освіти. *Ефективність державного управління*. 32: 338-345.
18. Сазонов, М. І., Кучеренко, Т. В. 2000. Деякі теоретичні і методологічні питання суспільної політики України. *Десяті Харківські політологічні читання «Формування суспільної політики: теоретичний, практичний та правовий аспекти»*: зб. наук. ст. Харків : 21-23.
19. Сазонов, М. І. 2002. Реформувати політичну систему України. *Вісник Харківського університету* «Питання політології». № 555 (вип. 4): 5-15.
20. *Порівняльна політика. Основні політичні системи сучасного світу* / За заг. Ред. В. Бакірова, М. Сазонова 2008. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 576 с.
21. Фісун, О. А. 1998. Політичні системи неопатримонального типу. *Політологія*: навч. посібн. Для вузів/ упоряд. та ред. М. Сазонова. Харків: Фоліо: 700-728.
22. Бакіров, В. С., Фісун, О. А. 2003. Політико-режимна еволюція України: від системи «переможець отримує все» до пакту еліт? *Сучасна українська політика: політика і політологи про неї* / редкол.: І. Ф. Курас, М. І. Михальченко та ін. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: 152-158.
23. Фісун, О. А. 2005. Типології політичних систем: основні підходи. *Політичний менеджмент*: 39-50.
24. Чигринов, В. І., Поліщук, І. Щ. 2001. Політична ментальність українського суспільства: історія і модерн. Харків: ХІБМ. 202 с.
25. Чигринов, В. І., Тульпа, І. А. 2005. Система комплексної оцінки та контролю знань студентів при використанні модульної системи викладання // Особливості використання маркетингових технологій в умовах інноваційних змін в економіці: Мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. 4.02. 2005 р. Харків: ХІБМ: 311-316.
26. Чигринов, В. І. 2006. Державотворча традиція України: політико-культурний вимір: Монографія. Харків: ХІБМ. 380 с.
27. Щорічний звіт ректора: інформаційно-аналітичні матеріали за підсумками 2023 року / за загальною редакцією ректора професора Тетяни КАГАНОВСЬКОЇ. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 174 с. https://karazin.ua/storage/documents/1014_fNfzN02tE17EdLkKCGYr9Sa.pdf
28. Рубанов, В. В. 2023. Логіка, зміст та структура наукової складової програми підготовки докторів філософії в галузі політології в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна // Третій рівень освіти в Україні становлення та тенденції: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф., 17-19 листопада 2023 р. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. 260 с. С. 117-120. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331--9-33>
29. Освітньо-наукова програма Політологія. Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. Затверджено Вченою радою Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 01.05.2023 року протокол № 8. URL.: http://philosophy.karazin.ua/ua/nauka/phd/political_science_2023.pdf

Стаття надійшла до редакції 15.03.2024.

Стаття рекомендована до друку 4.04.2024

Victor Rubanov

Professor of the Department of Political Science, Kharkiv National University

V.N. Karazin.SvobodaSq, Kharkiv, 61022, Ukraine,

victor.rubanov@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6988-2705>

FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE SCIENTIFIC COMPONENT PROGRAM FOR THE TRAINING OF DOCTORS OF PHILOSOPHY IN THE FIELD OF POLITICAL SCIENCE AT V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

The acute relevance of a profile study of the conditions for the emergence and real functioning of such a phenomenon as a scientific school of political science, the influence of its theoretical-methodological and practical-political traditions on the emergence, formation and development of the modern scientific component of the preparation programme for doctors of philosophy in political science is substantiated.

In carrying out this task, the author determines that the existing educational and scientific educational preparation programme for PhD in political science of the V. N. Karazin Kharkiv National University fully corresponds to the mission and strategic goals of a modern institution of higher education, including in the aspect of internationalization and international scientific activity. This is due, first of all, to the fact that during its development, the lecturers of the political science department used not only the relevant preparation experience of PhD in modern universities in Europe and the USA, but also the existing scientific traditions of the Kharkiv School of Political Analysis itself. For this purpose, with the help of historical-genetic, systemic and systemic-structural approaches, for the first time in the political science literature was researched the origins, design, content and logic of development of the scientific component of the preparation programme for PhD in political science at the V. N. Karazin Kharkiv National University.

In particular, the specific content, conditions of formation and influence of the first works in political science of the university professors Yosyp Lang, Tikhon Stepanov and Andriy Kachenovskyi are researched, as on the development of world political science, and so on the formation of scientific foundations and traditions of preparation in the 30s of the 19th century of political scientists precisely in the Kharkiv School of Political Analysis, which at that time was already not only been functioning, but also in practice fulfilling its duties as a specialized center for political scientists preparation.

In this regard, it is emphasized that the scientific value of the first works in political science of the specified scientists, as well as their purposeful professional activity to create the institutional foundations for the development of political science at the university, consisted and currently consists primarily in the fact that Y. Lang, T. Stepanov and A. Kachenovskyi already at that time advised political scientists to use the instrumental capabilities and guidelines of all three levels of the real functioning of political science - theoretical-fundamental, instrumental-empirical, and practical-applied. So the tradition of systemic and systemic-structural approaches to the study of political problems, was not only been formed and continued by leading professors and their students of the Soviet and post-Soviet periods of development of the Kharkiv School of Political Analysis, but also embedded in the logic, content and structure of the educational and scientific preparation programme of modern PhD in political science at the V. N. Karazin Kharkiv National University.

Keywords: Kharkiv School of Political Analysis, Scientific Component of the Doctor of Philosophy Training Program, Systematic Approach, Y. Lang, T. Stepanov, A. Kachenovsky

REFERENCES

1. Information on self-evaluation of the educational program ID 36715 Political science. V. N. Karazin Kharkiv National University. The level of higher education is Doctor of Philosophy. Specialty 052 «Political Science» 2021 (in Ukrainian).
2. Rubanov, V. V. 2017. The origins of the Kharkiv school of political analysis and its influence on the formation of the theory and methodology of political analysis. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»*, Vol. 31: 5-11. (in Ukrainian).
3. Kuts, O.M., Lisnychiy, V.V., Kuts, Yu.O. 2002. Ethno-national factors of state formation. Kh.: Harkiv Publishing House of the Ukrainian Academy of Sciences, «Master» (in Ukrainian).
4. Kuts, O.M. 2004. Language policy in the state-building processes of Ukraine: Study guide. Kh.: V. N. Karazin Kharkiv National University 275 p. (in Ukrainian).
5. Kuts, O., Madin M. 2009. Ethno-national consciousness in state-building processes Kh.: PP «New Word». 318 p. (in Ukrainian).
6. Lychko, B. T. 1993. Civil society. Basics of political science: a course of lectures: Education. a guide for universities/ M. Sazonov, B. Reshetnyak, O. Avksentiev and others. Edited by. M. Sazonova. H.: Basis. 1993: 134-157. (in Ukrainian).
7. Lychko, B., Topalova, S. 1997. Peculiarities of the formation of the party system in modern Ukraine. Problems of democracy in the reformed Ukraine: Collection of scientific works. Kharkiv: KP: 23-24. (in Ukrainian).
8. Lychko, B. T., Nazarenko, S. I. 2000. Democracy in the context of the evolution of society. Kharkiv. 100 p. (in Ukrainian).

9. Mamalui, A. A. 1979. The methodology of "Kapitala K. Marx and the systemic unity of dialectical and historical materialism. X: Higher school. 176 p. (in Ukrainian).
10. Mamalui, O. 1996. Ends without an end, or the "post (pre)modern" situation. *Postmethodology*. 1 (11): 3-7 (in Ukrainian).
11. Mamalui, O. 2000. DERRY/DA/DYAD. Post(nedo)modern pretexts for "Ghosts of Marx" by J. Derrida. J. Derrida. *Marx's examples*. H.: Eye: 5-33.
12. Nikolaevsky, N. F. 1981. Ideological and moral climate of the engineering team. Kharkiv: Higher School. Kharkiv Publishing House. University of Technology. 144 p. (in Russian).
13. Nikolaevskiy, N.F., Zinov, V.G. 1989. System of political education of the scientific and technical intelligentsia: problems, experience, recommendations. *Methodological recommendations*. Kharkov. 38 p. (in Russian).
14. Nikolaevsky, N. F., Sheremet, I. I. 1989. The system of contradictions of the educational process in the conditions of perestroika. party propaganda asset. Kharkiv: 47-48. (in Russian).
15. Pivneva, L.N. 2001. Political aspects of reforming the higher education system in Ukraine. *Education and Civic Culture in Post-Communist countries* / Stephen Webber and Ilkka Liikanen (eds). Basingstoke: Palgrave: 248-259.
16. Pivneva, L. M. 2006. Political and popular culture as a subject of political analysis *Political Management* 6: 74-81. (in Ukrainian).
17. Pivneva, L. M. 2012. State and problems of the development of science in the system of higher education. *Efficiency of public administration*. 32: 338-345 (in Ukrainian).
18. Sazonov, M. I., Kucherenko, T. V. 2000. Some theoretical and methodological issues of public policy of Ukraine. Tenth Kharkiv political science readings "Formation of public policy: theoretical, practical and legal aspects": coll. of science Art. Kharkiv: 21-23 (in Ukrainian).
19. Sazonov, M. I. 2002. Reforming the political system of Ukraine. *Bulletin of Kharkiv University "Questions of Political Science"*. No. 555 (issue 4): 5-15 (in Ukrainian).
20. Comparative politics. The main political systems of the modern world / According to general Ed. V. Bakirova, M. Sazonova 2008. Kh.: V. N. Karazin Kharkiv National University. 576 p. (in Ukrainian).
21. Fisun, O. A. 1998. Political systems of the neopatrimonial type. *Political science: education. manual For universities/ arrangement. and ed. M. Sazonova*. Kharkiv: Folio: 700-728 (in Ukrainian).
22. Bakirov, V. S., Fisun, O. A. 2003. Political-regime evolution of Ukraine: from the "winner takes all" system to the pact of elites? *Modern Ukrainian politics: politics and political scientists about it / ed. by: I. F. Kuras, M. I. Mikhalchenko and others*. J. K.: Institute of State and Law named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine: 152-158. (in Ukrainian).
23. Fisun, O. A. 2005. Typologies of political systems: basic approaches. *Political management*: 39-50 (in Ukrainian).
24. Chygrinov, V. I., Polishchuk, I. Sh. 2001. Political mentality of Ukrainian society: history and modernity. Kharkiv: KhIBM. 202 p. (in Ukrainian).
25. Chygrinov, V. I., Tulpa, I. A. 2005. The system of comprehensive assessment and control of students' knowledge when using a modular teaching system // Peculiarities of the use of marketing technologies in the conditions of innovative changes in the economy: *Materials of the International. science and practice conf. 4.02. 2005*. Kharkiv: KhIBM: 311-316 (in Ukrainian).
26. Chygrinov, V. I. 2006. State-building tradition of Ukraine: political and cultural dimension: Monograph. Kharkiv: KhIBM. 380 p. (in Ukrainian).
27. The rector's annual report: informational and analytical materials based on the results of 2023 / ed. by the rector, professor Tetiana Kaghanovska. Kharkiv: V.N. Karazin KhNU, 2023. 174 p. https://karazin.ua/storage/documents/1014_fNfzN02tE17EdLlkKCGYr9Sa.pdf (in Ukrainian).
28. Rubanov, V. V. 2023. Logic, content and structure of the scientific component of the program for training doctors of philosophy in the field of political science at the Kharkiv National University named after V. N. Karazin // The third level of education in Ukraine, formation and trends: materials of the VII international. science and practice conference, November 17-19, 2023. Lviv-Torun: Liha-Press, 2023. 260 c. C. 117-120. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-33> (in Ukrainian).
29. Educational and scientific program Political Science. The third (educational and scientific) level of higher education. Protocol No. 8 was approved by the Academic Council of V. N. Karazin Kharkiv National University on May 1, 2023. URL.: http://philosophy.karazin.ua/ua/nauka/phd/political_science_2023.pdf

The article was received by the editors 15.03.2024.

The article is recommended for printing 26.04.2024

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРІВ

Послідовність розміщення матеріалу. Анотації, текст – 14 pt, список літератури – 12 pt **через півтора інтервали.**

Індекс УДК міститься у верхньому лівому куті сторінки – великими літерами жирним шрифтом 12 pt. **Ім'я та по батькові, прізвище** автора малими жирними літерами через кому – у лівому куті - 12 pt., на рядок нижче – посада, місце роботи, ел.пошта, та посилання на реєстрацію на сайті **orcid.org** – 10 pt через 1 інтервал. Потім після пропуску одного рядка розміщується **НАЗВА СТАТТІ** (жирним шрифтом 14 pt., великим літерами, вирівнювання по центру). На рядок нижче – анотація (не менше 1800 знаків без пробілів) українською (або англійською, якщо стаття написана англійською). Потім :

Як цитувати: Петренко, М.С. 2021. Назва статті. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»*: 43: __ - __. <https://doi.org/10.26565>

In cites: Petrenko, Mykyta. 2021. The title of the article. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»*: 43: __ - __. <https://doi.org/10.26565> (in Ukrainian)

Після пропуску одного рядка друкується текст статті. Абзаци починаються з червоного рядка (1 см). Використані в статті літературні джерела подаються згідно з гарвардським стилем (замість [1, с.26] буде (автор + рік: сторінка). Приклади: (Гелд 2005: 160); (Моделі демократії 2005). Список літератури складається в порядку цитування згідно також за гарвардським стилем.

– після СПИСКУ ЛІТЕРАТУРИ пишемо :

Стаття надійшла до редакції 25.03.2023

Стаття рекомендована до друку 30.04.2023

Потім у верхньому лівому куті сторінки 12 pt. ті самі дані про автора англійською. Нижче назва та анотація статті англійською (якщо сама стаття написана англійською, то назва і анотація – українською) з ключовими словами, далі REFERENCES, де література перекладається англійською. Нижче –

The article was received by the editors 6.04.2023.

The article is recommended for printing 21.04.2023.

Відповідно, якщо стаття написана англійською, то подається СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ (література мовою оригілану)

Переклад англійською має бути професійним. Перед англійською та російською анотаціями також друкується прізвище, ім'я та по батькові, нижче – назва статті відповідними мовами) з ключовими словами (не менше 1800 знаків без пробілів) 14 pt. *курсивом*.

Приклад: СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ**Приклади оформлення журнальних статей:**

Sartori, Giovanni. 2004. Where is Political Science Going. *PS: Political Science and Politics* 37(4): 785-787.

Massicotte, Louis and Blais, André. 1999. Mixed Electoral Systems: A Conceptual and Empirical Survey, *Electoral Studies* 18(2): 341-366.

Баклан, І. В., Селін, Ю. М. 2013. Електронний парламент: методологія прийняття рішень у процесі нормотворення, *Юридична наука* 1: 13-20.

Чукут, С. 2016. Впровадження електронного парламенту в Україні в контексті сучасних світових тенденцій, *Держава та регіони. Серія Державне управління* 1 (53): 133-137.

Приклади оформлення розділів у книгах:

Norris, Pippa. 1996. Candidate Recruitment. In: Lawrence LeDuc, Richard Niemi and Pippa Norris (Eds.), *Comparing Democracies*. London: Sage: 289-302.

Buonanno, Laurie. 2017. The European Migration Crisis. In: D. Dinan, N. Nugent, & W. E. Patterson (Eds.), *The European Union in Crisis*. London: Palgrave Macmillan: 100-130.

Гелд, Девід. 2005. Моделі демократії. В: *Демократія: антологія* / упоряд. О. Проценко. К.: Смолоскип: 155-175.

Кузьо, Тарас. 2004. Пострадянські перетворення в Україні: теоретико-порівняльний аспект. В: *Українське суспільство на шляху перетворень: західна інтерпретація* / під ред. В. Ісаїва. К.: КМ Академія: 45-63.

Приклади оформлення книг:

Anderson, Perry. 1976. *Considerations on Western Marxism*. London: New Left Books.

Бжезінський, Збігнев. 2018. *Велика шахівниця*. Харків: Фабула.

Рудич, Ф.М. (ред.). 2006. *Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку*. К.: Парламентське видавництво.

Evans, Peter B., & Dietrich Rueschemeyer, Theda Skocpol (Eds.). 1985. *Bringing the State Back In*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

Електронне видання:

План дій ЄС з гендерних питань на 2016–2020 роки.

URL: <https://europa.eu/capacity4dev/public-gender/minisite-gender-action-plan-2016-2020>

Увага! якщо стаття має індекс doi, використовуємо саме його, а не інтернет-посилання URL

Після цього слід додати список літератури (References) англійською. Якщо вся література англомова, то нічого вже роботи не треба. Якщо література складається з українських джерел, ім'я та ініціали, назву статті, місто видання, а також найменування видання пишемо англійською. Якщо журнал має англomовну версію, даємо офіційну його англomовну назву. Статті, написані будь-якою мовою європейських країн перекладати англійською не потрібно. Наприклад: Gendźwiń, Adam & Raciborski, Jacek. 2014. Jak głośują wyborcy w warunkach preferencyjnych list wyborczych: przypadek Polski, *Decyzje* 22: 47-69 (in Polish).

Зміст статті має точно відповідати вимогам ВАК України до такого роду публікацій (Бюлетень ВАК.-2003. №1): 1) постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; 2) аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; 3) формулювання цілей статті (постановка завдання); 4) виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; 5) висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Але самі рубрики («постановка проблеми», «аналіз останніх досліджень...») у статті писати не треба.

Застосовується редактор MS Word, шрифт Times New Roman розміром 14, вирівнювання тексту по ширині в один стовпчик. **Поля:** зліва – 2,5, справа – 2, знизу – 2 см, зверху – 3. Графіки та таблиці, формули вводяться до тексту статті за допомогою комп'ютерної техніки. Ілюстрації, графіки та таблиці, що супроводжують текст, слід нумерувати арабськими цифрами наскрізною нумерацією.

Зберігати статтю просимо або у DOC (1997-2003), або у RTF форматі.

Статті, оформлені не відповідно до наведених правил, прийматися не будуть.

Авторську довідку подати у кінці статті. Автори на момент подачі статті мають бути зареєстровані на порталі orcid.org та обов'язково вказати свій номер у авторській довідці.

АВТОРСЬКА ДОВІДКА (українською, англійською та російською мовами)

1. Прізвище, ім'я та по батькові.
2. Наукова ступінь.
3. Вчене звання.
4. Місце роботи, посада.
5. Контактний телефон, адреса, e-mail
6. Номер [orcid](http://orcid.org) ID
7. Назва статті.

З повагою, редакційна колегія видання.

Наукове видання

В І С Н И К
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ імені В. Н. КАРАЗІНА

Серія «Питання політології»
Випуск 45

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Українською та англійською мовами

Комп'ютерне верстання – Н.І. Безугла

Підписано до друку 24.06.2024. Формат 60x84/8. Папір офсетний.

Друк цифровий. Ум. друк. арк. 9,8 Обл.-вид. арк. 12,25

№ зам. 28/24

Наклад 50 пр.

Ціна договірна.

61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Видавець і виготовлювач ХНУ імені В.Н. Каразіна

61022, Харків, майдан Свободи, 4, тел. 705-24-32

Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності ДК № 3367 від 13.01.09